

قابلیتهای نرم‌افزارهای جامع کتابخانه‌ای فارسی در زمینه منابع آرشیوی: دیدگاه‌های کتابداران و آرشیویست‌ها

امیررضا اصنافی*

aasnafi@gmail.com

چکیده

مقاله حاضر، به منظور کمک به کتابداران و آرشیویست‌ها در گزینش نرم‌افزار مطلوب، به بررسی قابلیت‌های نرم‌افزارهای جامع کتابخانه‌ای فارسی در زمینه منابع آرشیوی می‌پردازد. جامعه آماری این پژوهش، کتابداران و آرشیویست‌های کتابخانه‌ها و مراکز اسناد کشور هستند. پژوهش حاضر از نوع کاربردی است و به روش پیمایشی انجام شده است. جهت گردآوری داده‌ها، از پرسشنامه‌ای که در قالب یک صفحه وبی طراحی شده و از طریق نشانی اینترنتی در دسترس جامعه آماری قرار گرفته، استفاده شده است. یافته‌های پژوهش، نشان می‌دهد که نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آذرخش با فراوانی ۲۸ و درصد ۶۸/۳، بیش‌ترین موارد کاربری را در نزد کتابداران و آرشیویست‌ها دارد. پس از آن، نرم‌افزار سیمرخ با فراوانی ۵ یعنی ۱۲/۲ درصد و نرم‌افزار نوسا با فراوانی ۴ یعنی ۹/۸ درصد، مورد استفاده کتابداران و آرشیویست‌ها است. نتایج پژوهش، همچنین حاکی از این است که میزان رضایت کتابداران و آرشیویست‌ها از قابلیت‌های نرم‌افزارهای جامع کتابخانه‌ای در حوزه مدیریت منابع آرشیوی، در سطح متوسطی قرار دارد. این یافته، نشان می‌دهد که اغلب نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، به‌رغم ادعای خود مبنی بر جامعیت و پوشاندن تمام زمینه‌های مربوط به کتابخانه و آرشیو، تأکید بیش‌تری بر منابع کتابخانه‌ای دارند و منابع آرشیوی با حداقل توجه مواجه هستند.

کلیدواژه‌ها:

نرم‌افزار رایانه / کتابخانه‌ها / آرشیوها / نیروی انسانی آرشیو / کتابداران / منابع آرشیوی / ذخیره و بازیابی اطلاعات / زبان فارسی / ارزشیابی / کارآمدی

* دانشجوی دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه شهید چمران اهواز.

مقدمه

بهره‌گیری از نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای به منظور مدیریت بهینه اطلاعات، امری ضروری در کتابخانه‌ها و مراکز اسناد است. دقت، سرعت و سهولت، مقوله‌هایی است که در انجام فعالیتهای روزمره کتابخانه باید مورد توجه قرار گیرند. استفاده از نرم‌افزارهای مناسب و جامع کتابخانه‌ای، این فعالیتها را بهینه می‌سازد.

از سال ۱۹۹۳ - که وب جهانگستر پدید آمد - تمام تلاش طراحان نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، در جهت طراحی و تولید نرم‌افزارهایی بوده است که هم کاربرپسندتر شود و هم قابلیت استفاده در محیط وب را داشته باشد؛ به طوری که هر کاربری بتواند با سرعت و سهولت از هر نقطه و در هر زمان، به فهرست کتابخانه دسترسی داشته باشد.^۱

نسلهای اولیه نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، به صورتی مجزا و مستقل طراحی می‌شد و مورد استفاده قرار می‌گرفت. برای مثال، نرم‌افزار بخش امانت، به صورتی مجزا مورد استفاده قرار می‌گرفت و ارتباطی با نرم‌افزار بخش سفارشها یا فهرست‌نویسی نداشت و حتی تبادل اطلاعات در میان آنها و دیگر بخشهای مختلف نرم‌افزار میسر نبود.

یکپارچگی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، می‌تواند امکان مدیریت بهتر اطلاعات را فراهم سازد. نرم‌افزار کتابخانه‌ای، باید به گونه‌ای طراحی و تولید شود که در عین سادگی، دربرگیرنده قابلیت‌های مختلف در جهت انجام انواع جستجوها، ارائه نتایج بازیابی، نمایش اطلاعات و مدیریت سابقه جستجو برای انواع منابع اطلاعاتی باشد.^۲

نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، بتدریج رو به گسترش نهاده‌اند و قابلیت‌های مختلفی برای استفاده در اختیار دارند. نکته‌ای که در این میان حائز اهمیت است، سنجش کیفیت نرم‌افزار می‌باشد که تا چه میزان قابلیت‌های تعریف شده برای آن، دست کتابداران و

آرشیویست‌ها را در کتابخانه‌ها و مراکز اسنادی می‌گیرد. به منظور سنجش کیفیت نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، معمولاً از مجموعه‌ای از معیارها و شاخصها در قالب سیاهه واریسی (چک لیست) استفاده می‌شود. با دراختیار داشتن این معیارها - که در برخی موارد به منظور تعمیم‌پذیری و افزایش اعتبار، هنجاریابی نیز شده‌اند - امکان سنجش کارایی نرم‌افزارها در قیاس با هم وجود دارد. این قضیه، به کتابداران و آرشیویست‌ها کمک می‌کند تا با بررسی نرم‌افزارهای مختلف، به گزینش بهترین نرم‌افزار موجود دست بزنند. مقاله حاضر، درصدد است تا قابلیت‌های برخی از نرم‌افزارهای جامع کتابخانه‌ای فارسی را در زمینه منابع آرشیوی، مورد بررسی و ارزیابی قرار دهد.

پیشینه پژوهش

جستجوها، نشان داد که در زمینه مدیریت نرم‌افزارهای آرشیوی، مطالعه‌ای به صورت مستقل صورت نگرفته است. لیکن در زمینه بررسی قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، پژوهشهای مختلفی انجام گرفته که برخی موارد آنها - که مرتبط با این پژوهش است - بخصوص در مورد تهیه سیاهه واریسی جهت ارزیابی قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای و فهرستهای رایانه‌ای، در اینجا مطرح شده است.

پارک (۱۹۹۷) در پژوهشی، پنج فهرست رایانه‌ای آمریکائی را از دیدگاه دانشجویان کره‌ای دانشگاه تگزاس ارزیابی کرده است. وی، در بخشی از تحقیق خود، دیدگاه کاربران را درباره واژگان، دستورالعملهای پیوسته، صفحه راهنمای پیوسته و عوامل یادگیری مطرح در رابط این پنج نرم‌افزار، مورد سنجش قرار داد. پارک، به این نتیجه رسید که سطح تحصیلی، سن و جنسیت کاربران، بر نظر آنان در مورد برتری یک فهرست رایانه‌ای تأثیر می‌گذارد ولی رشته تحصیلی آنها در این باره نقشی ندارد.^۳

لم (۲۰۰۱) در تحقیق خود، یک سیاهه واریسی

از معیارها مطابقت نداشتند. در این تحقیق، مشخص شد که نرم افزارهای پارس آدرخش، نوسا و کاوش، به ترتیب بیشترین انطباق را با معیارها داشتند.

خواجهوی (۱۳۷۹) در تحقیق خود، به مقایسه توصیفی برخی از قابلیت‌های نرم افزار کتابخانه‌ای جامع پویا با قابلیت‌های مشابه در نرم افزار جامع کتابخانه‌ای پارس آدرخش پرداخت. مشاهده مستقیم و مقایسه نرم افزارها و مصاحبه با کاربران این نرم افزارها، شیوه گردآوری اطلاعات وی در این تحقیق بوده است. یافته‌های او در این تحقیق، نشان داد که به لحاظ وجود راهنمای پیوسته، دستنامه همراه با نرم افزار و سنجش پایگاه داده‌های این نرم افزارها، نرم افزار کتابخانه‌ای پویا دارای ۹۲/۵ امتیاز و نرم افزار پارس آدرخش دارای ۹۱ امتیاز می‌باشد.^۷

تهیه نرم افزارهای مخصوص کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی، از پیچیدگی‌های خاصی برخوردار است. مسئله‌ای که در طراحی این نرم افزارها باید مورد توجه قرار داد، در نظر گرفتن نیازهای کاربر نهایی است که نرم افزار را می‌باید مورد استفاده قرار دهد. این کاربر نهایی، می‌تواند کتابدار یا مراجعه کننده باشد. قصور در توجه به نیازهای اطلاعاتی کاربران نهایی، می‌تواند هم زمینه‌ساز مشکلات برای آنها باشد و هم هزینه‌های هنگفتی در این راه صرف شود تا جبران لطمات وارده به نرم افزار را بنماید.

فتاحی و پریخ (۱۳۸۴)، به معرفی برخی ویژگیها و قابلیت‌های اساسی مورد انتظار کتابداران برای نرم افزارهای کتابخانه‌ای پرداخته‌اند. قابلیت‌ها و ویژگیهای عمومی، قابلیت‌های ورود و ذخیره اطلاعات، قابلیت‌های جستجو و بازیابی و قابلیت‌های نمایش اطلاعات، از موارد اساسی است که به آنها به طور مفصل پرداخته شده است.

زره‌ساز، فتاحی و داورپناه (۱۳۸۵) در پژوهش خود، به بررسی و تحلیل عناصر و ویژگیهای مطرح در رابط کاربر نرم افزار سیمرغ و تعیین میزان

برای ارزیابی رابط فهرستهای رایانه‌ای ارائه داد که در آن مواردی چون ویژگیهای کلی، انواع کاوشها، شناسه‌های دسترسی، راهبرد کاوش، محدودگرهای کاوش / ویژگیهای اصلاح کاوش، نمایش ساختار مدخل، برونداد، پیوندهای بیرونی، خدمات / تسهیلات، قابلیت‌های زبانی، راهنما، طرح کلی، ویژگیهای ظاهری و موارد دیگر، مطرح شده است.^۴ غائبی (۱۳۷۴) در پژوهشی جهت ارزیابی نرم افزارهای کتابخانه‌ای، به ارائه معیارهای عمومی و معیارهای کیفیت نرم افزارهای کتابخانه‌ای پرداخت. وی، ۱۴۴ معیار سنجش را برای نرم افزارهای کتابخانه‌ای تعیین کرد. انتخاب و تبیین این معیارها، مطابق با اصول کتابداری، مهندسی نرم افزار و خصوصیات زبان و خط فارسی صورت گرفته است. غائبی، برای اندازه‌گیری و ارزیابی نرم افزارهای کتابخانه‌ای، از روش تبدیل کیفیتها به کمیتها و میانگین حسابی وزنی استفاده کرده است.^۵

هوشیار یزدیان (۱۳۷۶)، قابلیت‌های نرم افزارهای پارس آدرخش و نوسا را، در حوزه فراهم‌آوری و سازماندهی مواد و اشاعه اطلاعات مورد مقایسه قرار داده است. نتیجه تحقیق او، نشان داد که قابلیت‌های نرم افزار کتابخانه‌ای پارس آدرخش در این زمینه‌ها بیش‌تر است.^۶

موسوی چلک (۱۳۷۸)، به بررسی تطبیقی کارایی نرم افزارهای کتابخانه‌ای از دیدگاه فهرست‌نویسی پرداخت. وی در تحقیق خود، اصول و معیارهایی ارائه کرد که لازم است نرم افزارها، در فرایند فهرست‌نویسی کتابها در بخش ورود اطلاعات رعایت کنند. او سه نرم افزار نوسا، کاوش و پارس آدرخش را، براساس ۸۲ معیاری که از طریق یک سیاهه واری از پیش تعیین شده به دست آورد، مورد بررسی قرار داد. یافته‌های وی، نشان داد که برخی نرم افزارها به طور کامل و برخی به طور ناقص با این معیارها تطبیق داشتند و برخی دیگر با هیچکدام

رضایت کاربران (دانشجویان دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد) از تعامل با این نرم افزار پرداختند. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجویان دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی بود که عضو کتابخانه دانشکده بودند. یافته‌های پژوهش، نشان داد که وضعیت مواردی چون صفحه‌های نمایش اطلاعات، واژگان و پیامها، یادگیری چگونگی کار، راهنما و قابلیت‌ها و امکانات نرم افزار سیمرغ از دیدگاه کاربران شرکت کننده در این پژوهش، در حد متوسط است. همچنین، دانشجویان شرکت کننده در این پژوهش، در حد متوسطی از تعامل با نرم افزار سیمرغ رضایت داشتند. بین سابقه و میزان آشنائی دانشجویان با نرم افزار سیمرغ و نیز سواد کتابخانه‌ای با میزان رضایت آنها از تعامل با این نرم افزار، رابطه معناداری وجود نداشت. در مقابل، رابطه معناداری میان سواد رایانه‌ای و میزان رضایت از تعامل با نرم افزار سیمرغ، وجود داشت.^۸

مرادی (۱۳۸۶) در رساله کارشناسی ارشد خود - که میزان بهره‌گیری از نرم افزارهای کتابخانه‌ای را در کتابخانه‌های وابسته به دانشگاه علوم پزشکی تهران مورد بررسی قرار داده است - نشان داده که بیش‌ترین میزان استفاده از قابلیت نرم افزار پارس آذرخش برای ورود اطلاعات کتابهای فارسی یعنی ۷۳/۴۱ درصد و برای کتابهای لاتین ۷۲/۵ درصد است. در حالی که سهم لوحهای فشرده در این نرم افزار ۳۶/۳ درصد است. پایان‌نامه‌ها نیز ۶۵/۷ درصد حجم ورود اطلاعات به این نرم افزار را به خود اختصاص داده‌اند.^۹

هدف پژوهش

هدف تحقیق حاضر، بررسی قابلیت استفاده از بخش آرشیوی نرم افزارهای کتابخانه‌ای موجود در کتابخانه‌ها و مراکز آرشیوی کشور، براساس دیدگاههای کتابداران و آرشیویست‌هاست تا مشخص

شود که این نرم افزارهای مورد بررسی، تا چه حد انتظارات کاربران مواد آرشیوی را برآورده می‌سازند. پورتر (۱۹۹۵)، بیان داشته که به طور کلی همه آرشیوهای بزرگ، با مسئله دسترسی افراد به مواد آرشیوی مواجه هستند؛ یعنی کاربران چگونه باید از تمام نقاط جهان به این منابع دسترسی داشته باشند. انعطاف پذیری، سازگاری و قابلیت کاربرد در انواع مواد آرشیوی، از ویژگیهای هر نرم افزار آرشیوی است.^{۱۰}

بسیاری از نرم افزارهای کتابخانه‌ای بویژه نرم افزارهای کتابخانه‌ای فارسی موجود، مدعی هستند که افزون بر انجام فعالیتهای روزانه کتابخانه‌ای، می‌توانند برای مواد آرشیوی نیز سودمند باشند. به طور کلی، کاربر از نرم افزار آرشیوی انتظار دارد که:

۱. اسناد آرشیوی را به او ارائه کند.
۲. مشخصات سند خاصی را که مدنظر کاربر است، به او نمایش دهد.

پرسشهای پژوهش

- ۱- از دیدگاه کتابداران و آرشیویست‌ها، وضعیت بخش ورود اطلاعات برای اسناد آرشیوی در نرم افزارهای جامع کتابخانه‌ای چگونه است؟
- ۲- از دیدگاه کتابداران و آرشیویست‌ها، وضعیت بخش جستجو، ذخیره و بازیابی برای اسناد آرشیوی در نرم افزارهای جامع کتابخانه‌ای چگونه است؟
- ۳- از دیدگاه کتابداران و آرشیویست‌ها، وضعیت بخش راهنما برای اسناد آرشیوی در نرم افزارهای جامع کتابخانه‌ای چگونه است؟
- ۴- از دیدگاه کتابداران و آرشیویست‌ها، وضعیت بخش گزارشگیری برای اسناد آرشیوی در نرم افزارهای جامع کتابخانه‌ای چگونه است؟
- ۵- از دیدگاه کتابداران و آرشیویست‌ها، وضعیت بخش فراهم‌آوری برای اسناد آرشیوی در نرم افزارهای

جامع کتابخانه‌ای چگونه است؟

۶- به طور کلی، کتابداران و آرشیویست‌ها، نسبت به بخش اسناد آرشیوی نرم‌افزارهای جامع کتابخانه-ای چه دیدگاهی دارند؟

۷- کتابداران و آرشیویست‌ها بیش‌تر از کدام نرم‌افزار جامع کتابخانه‌ای برای ساماندهی اسناد آرشیوی خود استفاده می‌کنند؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر، از نوع کاربردی می‌باشد و به روش پیمایشی انجام گرفته است. جامعه آماری این پژوهش، کتابداران و آرشیویست‌های کتابخانه‌ها و مراکز اسناد کشور بوده است. جهت گردآوری داده‌ها، از ابزار پرسشنامه استفاده شد. این پرسشنامه، در قالب یک صفحه وب طراحی شد و از طریق نشانی اینترنتی <http://cep.cua.ac.ir/archive> که به دلیل مشکلات فنی به نشانی <http://172.16.3.181> منتقل شد، در دسترس کتابداران و آرشیویست‌ها قرار گرفت. این نشانی، از طریق گروه بحث کتابداری و اطلاع‌رسانی به نشانی lis-ir@ferdowsi.ac.ir در اختیار افرادی قرار گرفت که تمایل به پاسخدهی داشتند. از نیمه تیرماه تا نیمه مرداد ۱۳۸۶، پاسخگویان اقدام به تکمیل پرسشنامه کردند. طی این مدت، در مجموع ۴۱ نفر به این پرسشنامه پاسخ دادند. برای هر پاسخگو، کد مخصوصی در نظر گرفته شد تا مانع پاسخگویان از تکمیل تکراری پرسشنامه گردد.

پرسشنامه، در دو بخش تنظیم شده بود؛ بخش نخست پرسشنامه، اطلاعات جمعیت شناختی را

دربردارد و چهار پرسش را دربرمی‌گرفت. بخش دوم شامل شش قسمت، هفتاد و یک پرسش بسته و یک پرسش باز، براساس سیاهه‌های واریسی موجود جهت ارزیابی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای بود که برای بررسی آرشیوی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، هنجاریابی و پس از اظهار نظر استادان کتابداری و اطلاع‌رسانی، به صورت نهائی تنظیم شد و سرانجام در اختیار کتابداران و آرشیویست‌ها قرار گرفت.

شش بخشی که سؤالاتی درباره آنها تنظیم شد و در اختیار پاسخگویان قرار گرفت، عبارت بود از:

۱. بخش ورود اطلاعات (پرسشهای ۱ تا ۳۵)؛
 ۲. بخش جستجو، ذخیره و بازیابی (پرسشهای ۳۶ تا ۵۰)؛
 ۳. بخش راهنما (پرسشهای ۵۱ تا ۵۵)؛
 ۴. بخش گزارشگیری (پرسشهای ۵۶-۶۱)؛
 ۵. دیدگاه کلی کتابداران و آرشیویست‌ها نسبت به بخش آرشیو نرم‌افزار کتابخانه‌ای (پرسشهای ۶۲ تا ۶۷)؛
 ۶. بخش فراهم‌آوری (پرسشهای ۶۸ تا ۷۱)؛
- برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از نرم‌افزار آماری SPSS، آمار توصیفی، فراوانی و درصد استفاده شد.

محدودیت‌های پژوهش

به دلیل محدودیت زمانی برای انجام این پژوهش، تعداد پاسخگویان اندک بود. به این ترتیب، نسبت پاسخگویان آرشیویست به پاسخگویان کتابدار، خیلی کم است و به این ترتیب بررسی کلی نظرات آرشیویست‌ها بسختی میسر گردید.

تحلیل داده‌ها و ارائه یافته‌های پژوهش

کتابداران و آرشیویست‌های شرکت کننده در این پژوهش، دیدگاه‌های خود را راجع به قابلیت‌های نرم‌افزارهای جامع کتابخانه‌ای فارسی در منابع آرشیوی، بدین‌گونه در جدولها اظهار داشته‌اند:

جدول ۱، اطلاعات کتابشناختی پاسخ‌دهندگان به سؤالات را نشان می‌دهد. همان گونه که از جدول ۱ برمی‌آید، ۳۶ نفر یعنی ۹۲/۶۸ درصد از پاسخگویان، دارای تحصیلات کتابداری بوده‌اند و ۱ نفر یعنی ۲/۴۴ درصد، فاقد تحصیلات کتابداری بوده‌است. ۴ نفر نیز از ذکر تحصیلات خود امتناع کرده‌اند. از مجموع ۴۱ نفر پاسخگو، ۳۴ نفر یعنی ۸۲/۹۳ درصد دارای سمت کتابدار و ۵ نفر یعنی

۱۲/۳ درصد آرشیویست بوده‌اند و دو نفر نیز، سمت خود را ذکر نکرده‌اند. از نظر جنسیت، ۱۷ نفر یعنی ۴۱/۴۶ درصد دارای جنسیت مرد و ۲۴ نفر یعنی ۵۸/۵۴ درصد از پاسخگویان دارای جنسیت زن بوده‌اند. جدول ۱، همچنین نشان می‌دهد که ۱۹ نفر یعنی ۴۶/۳۴ درصد از پاسخگویان دارای مدرک تحصیلی کارشناسی و ۲۲ نفر یعنی ۵۳/۶۶ درصد دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد بوده‌اند.

جدول ۱- اطلاعات جمعیت شناختی پاسخ‌دهندگان

تعداد کل پاسخ‌دهندگان: ۱۴ نفر					رشته تحصیلی
کتابداری	غیر کتابداری	سمت	کتابدار	آرشیویست	
۳۶ نفر درصد ۹۲/۶۸	۱ نفر درصد ۲/۴۴		۵ نفر درصد ۱۲/۳	۳۴ نفر درصد ۸۲/۹۳	
مرد	زن				جنسیت
۱۷ نفر درصد ۴۱/۴۶	۲۴ نفر درصد ۵۸/۵۴				
دیپلم	کارדانی	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دکتری	آخرین مدرک تحصیلی
-	-	۱۹ نفر درصد ۴۶/۳۴	۲۲ نفر درصد ۵۳/۶۶	-	

جدول ۲- نرم افزارهای کتابخانه‌ای مورد استفاده کتابداران و آرشیویستها

ردیف	نام نرم‌افزار	فراوانی	درصد
۱	پارس آذرخش	۲۸	۶۸/۳
۲	سیمرغ	۵	۱۲/۲
۳	نوسا	۴	۹/۸
۴	اوراکل	۱	۲/۴
۵	رسا (نرم‌افزار کتابخانه ملی ایران)	۱	۲/۴
۶	گنجینه	۱	۲/۴
۷	وب آرک (Web arch)	۱	۲/۴

جدول ۲، نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای را نشان می‌دهد که کتابداران و آرشیویستها، از آنها برای مدیریت منابع آرشیوی کتابخانه و مرکز اسناد خود استفاده کرده‌اند. همان گونه که از جدول ۲ برمی‌آید، نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آذرخش با فراوانی ۲۸ و درصد ۶۸/۳، بیش‌ترین موارد کاربری را در نزد کتابداران و آرشیویستها داشته است. پس از آن، نرم‌افزار سیمرغ با فراوانی ۵ یعنی ۱۲/۲ درصد و نرم‌افزار نوسا با فراوانی ۴ یعنی ۹/۸ درصد، مورد استفاده کتابداران و آرشیویستها بوده‌اند. بقیه نرم‌افزارها با فراوانی ۱ یعنی ۲/۴ درصد، مورد

جدول ۳- توزیع فراوانی و درصد پرسشهای مربوط به بخش ورود اطلاعات

خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد		سؤالات بخش ورود اطلاعات
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
-	-	۴/۹	۲	۷/۳	۳	۲۶/۸	۱۱	۵۸/۵	۲۴	وجود کاربرگه مجزا برای ورود اطلاعات مستندات فنی؛ نقشه‌ها؛ کاتالوگها؛ گزارشها و...
۲۴/۴	۱۰	۱۷/۱	۷	۲۴/۴	۱۰	۱۲/۲	۵	۱۷/۱	۷	امکان استفاده از قلم نوری در این بخش
۷/۳	۳	۷/۳	۳	۷/۳	۳	۲۶/۸	۱۱	۵۳/۷	۲۲	امکان اعلام هشدار به هنگام بروز خطا در ورود اطلاعات
-	-	-	-	۹/۸	۴	۲۴/۴	۱۰	۶۳/۴	۲۶	امکان افزودن، روزآمد کردن و حذف داده‌های فهرست نویسی از طریق ایستگاههای کاری مختلف و به صورت پیوسته (از طریق لوحهای فشرده، شبکه اینترنت و...)
۹/۸	۴	۴/۹	۲	۱۷/۱	۴	۳۴/۱	۱۴	۳۱/۷	۱۳	امکان دریافت و انتقال پیشینه‌ها از طریق پست الکترونیکی
-	-	۲/۴	۱	۱۴/۶	۶	۲۹/۳	۱۲	۴۶/۳	۱۹	امکان دریافت/ ارسال اسناد به صورت فکس [دورنگار]
۴۳/۹	۱۸	۲۲	۹	۷/۳	۳	۱۲/۲	۵	۲/۴	۱	امکان قراردادن فایل‌های صوتی و تصویری در این نرم افزار
-	-	-	-	۷/۳	۳	۳۱/۷	۱۳	۵۸/۵	۲۴	امکان ورود اطلاعات با استفاده از پایگاههای کتابشناختی دیگر (ایزوگیری)
۲/۴	۱	۷/۳	۳	۷/۷	۳	۲۶/۸	۱۱	۵۳/۷	۲۲	امکان ورود اطلاعات تکرار نام پدیدآور
۴/۹	۲	۲/۴	۱	۲۴/۴	۱۰	۳۶/۶	۱۵	۲۴/۴	۱۰	امکان ورود اطلاعات در فیلد موضوع برای مدارک
۴/۲	۱	۲/۴	۱	۱۲/۲	۵	۳۱/۷	۱۳	۴۱/۵	۱۷	امکان ورود اطلاعات سال انتشار
-	-	۲/۴	۱	۱۴/۶	۶	۲۶/۸	۱۱	۵۳/۷	۲۲	امکان ورود اطلاعات شماره ثبت برای مدارک
-	-	-	-	۹/۸	۴	۲۹/۳	۱۲	۵۶/۱	۲۳	امکان ورود اطلاعات شماره‌های رده‌بندی مختلف
۲/۴	۱	۴/۹	۲	۱۲/۲	۵	۲۶/۸	۱۱	۴۸/۸	۲۰	امکان ورود اطلاعات عنوان در فیلد مشخص

۲۶/۸	۱۱	۱۷/۱	۷	۲۴/۴	۱۰	۲۲	۹	۷/۳	۳	امکان ورود اطلاعات محل نشر (منشأ مدارک)
۲/۴	۱	۴/۹	۲	۱۴/۶	۶	۴۱/۵	۱۷	۳۱/۷	۱۳	امکان ورود اطلاعات مربوط به فرّوست
۲/۴	۱	۲/۴	۱	۱۲/۲	۵	۴۱/۵	۱۴	۳۴/۱	۱۴	امکان ورود اطلاعات مشخصات ظاهری مدارک در فیلهای مشخص
۲/۴	۱	-	-	۱۲/۲	۵	۳۱/۴	۱۴	۴۳/۹	۱۸	امکان ورود اطلاعات ناشر
۷/۳	۳	۹/۸	۴	۱۹/۵	۸	۱۴/۶	۶	۴۶/۳	۱۹	امکان ورود اطلاعات کامل کتابشناختی مدارک
-	-	-	-	۷/۳	۳	۲۴/۴	۱۰	۶۵/۹	۲۷	امکان ورود سرشناسه عنوان در یک فیلد مشخص
۲/۴	۱	۱۴/۶	۶	۹/۸	۴	۳۹	۱۶	۲۹/۳	۱۲	امکان ورود سرشناسه عنوان قراردادی در یک فیلد مشخص
-	-	۹/۸	۴	۷/۳	۳	۲۴/۴	۱۰	۵۳/۷	۲۲	امکان ورود شناسه‌های افزوده مختلف
-	-	۱۹/۵	۸	۲۶/۸	۱۱	۳۴/۱	۱۴	۱۷/۱	۷	جدا بودن صفحه ورود اطلاعات هر مدرک
۲/۴	۱	۲/۴	۱	۱۷/۱	۷	۲۹/۳	۱۲	۴۶/۳	۱۹	حرکت از یک بخش به بخش دیگر در یک عملکرد معین، نسبتاً آسان است.
۲/۴	۱	۴/۹	۲	۱۷/۱	۷	۱۷/۱	۷	۴۸/۸	۲۰	سازماندهی متوها و سیاهه‌های اطلاعاتی این نرم افزار، منطقی به نظر می‌رسد.
-	-	۷/۳	۳	۲۹/۳	۱۲	۳۴/۱	۱۴	۲۴/۴	۱۰	سرعت این نرم افزار، به اندازه کافی بالاست.
۲/۴	۱	۱۴/۶	۶	۳۴/۱	۱۴	۳۱/۷	۱۳	۱۴/۶	۶	قابلیت «جستجوی هوشمند» (Smart Search)
۲/۴	۱	۱۴/۶	۶	۹/۸	۴	۳۹	۱۶	۲۹/۳	۱۲	قابلیت ورود اطلاعات هر نوع یادداشت
۴/۹	۲	۱۷/۱	۷	۲۶/۸	۱۱	۲۶/۸	۱۱	۱۹/۵	۸	متغیر بودن طول فیلد موضوع
۷/۳	۳	۲/۴	۱	۲۲	۹	۲۶/۸	۱۱	۳۶/۶	۱۵	متغیر بودن طول فیلد یادداشت
۲/۴	۱	۲/۴	۱	۱۴/۶	۶	۴۱/۵	۱۷	۳۴/۱	۱۴	متغیر بودن فیلد تکرار نام پدیدآور
۴۱/۵	۱۷	۱۷/۱	۷	۷/۳	۳	۱۷/۱	۷	۹/۸	۴	متغیر بودن فیلد سرشناسه
۵۶/۱	۲۳	۱۷/۱	۷	۲/۴	۱	۷/۳	۳	۹/۸	۴	متغیر بودن فیلد عنوان
۱۲/۲	۵	۱۲/۲	۵	۱۷/۱	۷	۲۶/۸	۱۱	۲۶/۸	۱۱	نشانه‌گذاری خودکار بین فیلهای
-	-	۴/۹	۲	۷/۳	۳	۲۶/۸	۱۱	۵۸/۸	۲۴	ورود اطلاعات به بیش از یک زبان (فارسی/انگلیسی/عربی/فرانسه و...)

جدول ۴ - توزیع فراوانی و فراوانی نسبی پرسشهای مربوط به بخش جستجو، ذخیره و بازیابی

خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		سؤالات بخش جستجو، ذخیره و بازیابی
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۴۸/۸	۲۰	۳۱/۷	۱۳	۱۲/۲	۵	۲/۴	۱	-	-	اسناد را می توان براساس کلیه اطلاعات وارد شده، به صورت ترکیبی جستجو نمود.
۲۶/۸	۱۱	۳۱/۷	۱۳	۹/۸	۴	۱۲/۲	۵	۱۴/۶	۶	امکان اتصال این نرم افزار به اینترنت وجود دارد.
۱۴/۶	۶	۲۶/۸	۱۱	۱۷/۱	۷	۱۵/۲	۵	۱۹/۵	۸	امکان اعلام پیشینه های بازیابی شده در هر مرحله از جستجو وجود دارد.
۱۹/۵	۸	۱۹/۵	۸	۲۹/۳	۱۲	۱۲/۲	۵	۹/۸	۴	امکان تعیین تعداد پیشینه هایی که در هر صفحه به نمایش در خواهند آمد، وجود دارد.
۱۲/۲	۵	۲۶/۸	۱۱	۱۷/۱	۷	۱۲/۲	۵	۲۴/۴	۱۰	امکان تورق (Browse) پیشینه ها براساس موضوعات وجود دارد.
۳۱/۷	۱۳	۴۱/۵	۱۷	۱۲/۲	۵	۹/۸	۴	-	-	امکان جستجوی پیشینه ها براساس موضوع، پدیدآورنده، عنوان، سازمان، شماره مدرک، شماره راهنما، ناشر، کلیدواژه وجود دارد.
۲۲	۹	۲۹/۳	۱۲	۲۴/۴	۱۰	۱۲/۲	۵	۴/۹	۲	امکان چاپ نتایج جستجو وجود دارد.
۱۹/۵	۸	۳۴/۱	۱۴	۲۲	۹	۱۲/۲	۵	۲/۴	۱	امکان دسته بندی موضوعی نامه های اداری رسیده به کتابخانه، در این نرم افزار وجود دارد.
۷/۳	۳	۲۲	۹	۲۲	۹	۱۷/۱	۷	۲۲	۹	امکان ذخیره سازی راهبرد یا فرمولهای جستجو برای استفاده آتی وجود دارد.
۴/۹	۲	۲۴/۴	۱۰	۱۹/۵	۸	۱۲/۲	۵	۷/۳۱	۱۳	امکان نمایش پیشینه ها، به صورت منفرد وجود دارد.
۳۴/۱	۱۴	۴۱/۵	۱۷	۱۴/۶	۶	۴/۹	۲	-	-	امکان نمایش چند پیشینه به صورت همزمان وجود دارد.
۹/۸	۴	۹/۸	۴	۹/۸	۴	۱۲/۲	۵	۴۳/۹	۱۸	این نرم افزار، امکان تهیه آرشیو الکترونیکی را دارد.
۲۶/۸	۱۱	۳۱/۷	۱۳	۹/۸	۴	۱۲/۲	۵	۱۴/۶	۶	این نرم افزار، نماد هر نوع مدرک را در کنار اطلاعات کتابشناختی آن مشخص می سازد.
۲۲	۹	۳۹	۱۶	۳۴/۱	۱۴	۲/۴	۱	-	-	به کاربر، هنگام ملاحظه نتیجه یک جستجو، جستجوهای جدیدی پیشنهاد می کند.
۲/۴	۱	۷/۳	۳	۹/۸	۴	۱۷/۱	۷	۵۱/۲	۲۱	جستجو در محدوده خاص، به کمک عملگرهای ریاضی صورت می گیرد.

استفاده کتابداران و آرشیویستها بوده‌اند. به‌رغم بیش‌ترین استفاده از نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آذرخش، اغلب پاسخگویان در بخش پرسش باز، ابراز داشته‌اند که نرم‌افزار پارس آذرخش اساساً برای کتابخانه‌ها طراحی شده و کم‌تر به اصول مدیریت آرشیوها توجه کرده است. با تغییراتی، می‌توان این نرم‌افزار را به صورت محدود برای مدیریت مراکز آرشیوی به خدمت گرفت.

پاسخگویان، به پرسشهای پژوهش - آن‌گونه که در جداول زیر ذکر می‌شود - پاسخ دادند: از داده‌های موجود در جدول ۳، چنین برمی‌آید که کتابداران و آرشیویستها، از بخش ورود اطلاعات نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای برای مواد آرشیوی رضایت نسبی دارند.

از ارقام موجود در جدول ۴، چنین برمی‌آید که کتابداران و آرشیویستها از بخش جستجو، ذخیره و بازیابی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای برای مواد آرشیوی، رضایتمندی نسبی دارند.

چنانچه از ارقام موجود در جدول ۵ برمی‌آید، کتابداران و آرشیویستها، عقیده دارند که بخش راهنمای نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، در زمینه مواد آرشیوی بسیار ضعیف عمل کرده است و کاربران - چنانچه در هنگام کار با نرم‌افزار با مشکلی روبرو شوند - بسختی خواهند توانست از طریق راهنمای موجود در نرم‌افزار، بر مشکلات خود فائق آیند.

دقت در داده‌های موجود در جدول ۶، نشان می‌دهد که میزان رضایت کتابداران و آرشیویستها به طور کلی از بخش گزارشگیری نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای برای مواد آرشیوی، در سطح بسیار بالایی بوده است.

ارقام موجود در جدول ۷، نشان می‌دهد که از دیدگاه کتابداران و آرشیویستها، قابلیت بخش فراهم آوری نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای برای مواد آرشیوی، در سطح مطلوبی قرار ندارد. این امر، بخصوص در زمینه قابلیت ذخیره اطلاعات مربوط به نوع فراهم آوری (سفارش، وقف،

جدول ۵ - توزیع فراوانی و درصد پرسشهای مربوط به بخش مربوط به راهنما

خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		سوالات بخش راهنما
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۷/۱	۶	۱۴/۶	۵	۱۲/۲	۸	۱۹/۵	۱۰	۲۴/۴	۷	استفاده از سیستم [سامانه] هشدار خودکار در زمانهای تعریف شده
۲/۴	۱۰	۲۴/۴	۱۱	۲۶/۸	۸	۱۹/۵	۱/۱۸۲	۱۷/۱	۱	محتوای راهنمای این بخش، به اندازه کافی گویا و مفید است.
۷/۳	۸	۱۹/۵	۱۳	۳۱/۷	۷	۱۷/۱	۶	۱۴/۶	۳	میزان اطلاعات راهنما در همه بخشها متناسب است.
-	-	۲۴/۴	۱۲	۲۹/۳	۷	۱۷/۱	۷	۱۷/۱	-	کمیت اطلاعات راهنما، از یک بخش به بخش دیگر متفاوت است.
۲/۴	۹	۲۲	۱۵	۳۶/۶	۷	۱۷/۱	۵	۱۲/۲	۱	یافتن اطلاعات مورد نیاز در راهنما، براحتی صورت می‌گیرد.

جدول ۶ - توزیع فراوانی و فراوانی نسبی پرسشهای مربوط به بخش گزارشگری

خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		سؤالات بخش گزارشگری
فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
۱۲	۲۹/۳	۱۲	۲۹/۳	۱۰	۲۴/۴	۱	۲/۴	۲	۴/۹	امکان تهیه گزارشهای آماری از تعداد عناوین مدارک وجود دارد.
۱۳	۳۱/۷	۹	۲۲	۶	۱۴/۶	۶	۱۴/۶	۱	۲/۴	امکان تعویض نوع فرمت خروجی به صورت پی دی اف یا اچ تی ام ال، وجود دارد.
۱۵	۳۶/۶	۱۰	۲۴/۴	۸	۱۹/۵	۳	۷/۳	-	-	امکان تهیه نسخه چاپی از گزارشهای مورد نیاز وجود دارد.
۱۳	۳۱/۷	۶	۱۴/۳	۱۱	۲۶/۸	۲	۴/۹	۴	۹/۸	امکان گزارشگیری در مورد میزان استفاده از مدارک مختلف وجود دارد.
۱۰	۲۴/۴	۸	۱۹/۵	۹	۲۲	۴	۹/۸	۴	۹/۸	امکان گزارشگیری در مورد میزان اطلاعات وارد شده، وجود دارد.
۴	۹/۸	۴	۹/۸	۹	۲۲	۴	۹/۸	۱۱	۲۶/۸	امکان مشاهده گزارشها [بر] روی صفحه نمایش وجود دارد.

جدول ۷ - توزیع فراوانی و درصد پرسشهای مربوط به بخش فراهم آوری

خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		سؤالات بخش فراهم آوری
فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
۱	۲/۴	۵	۱۲/۲	۵	۱۲/۲	۱۰	۲۴/۴	۱۱	۲۶/۸	انجام امور سفارش مدارک، گزارشها، جزوهها، مواد سمعی و بصری و...
۳	۷/۳	۱۱	۲۶/۶	۵	۱۲/۱	۷	۱۷/۱	۸	۱۹/۵	انجام عملیات گوناگون مربوط به سفارش سند
۱	۲/۴	۵	۱۲/۲	۳	۷/۳	۹	۲۲	۱۴	۳۴/۱	قابلیت ذخیره اطلاعات مربوط به نوع فراهم آوری (سفارش، وقف، اهدا، مبادله و...)
۵	۱۲/۲	۱۲	۲۹/۳	۸	۱۹/۵	۲	۴/۹	۷	۱۷/۱	قابلیت ذخیره اطلاعات مربوط به نگهداری مدرک

جدول ۸ - توزیع فراوانی و فراوانی نسبی پرسشهای مربوط به دیدگاه کلی کتابداران نسبت به بخش آرشیو نرم افزارهای کتابخانه‌ای

خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد		سؤالات بخش جستجو، ذخیره و بازیابی
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۴/۹	۲	۹/۸	۴	۳۹	۱۶	۲۴/۴	۱۰	۹/۸	۴	کار با بخش آرشیو نرم افزار، رضایت بخش است.
۴/۹	۲	۱۷/۱	۷	۲۶/۸	۱۱	۲۲	۹	۹/۸	۴	امکان ایجاد یک اصلاح سراسری روی فیلدها و جایگزینی اطلاعات مربوط در آنها با اطلاعات مورد نظر و اصلاح شده
۹/۸	۴	۱۷/۱	۷	۳۶/۶	۱۵	۱۷/۱	۷	۴/۹	۲	این بخش از نرم افزار، انعطاف-پذیری لازم را از خود نشان می‌دهد.
۴/۹	۲	۱۹/۵	۸	۲۲	۹	۲۴/۴	۱۰	۱۷/۱	۷	به وسیله این بخش، راحت‌تر می‌توان داده‌های مربوط به منابع آرشیوی را ذخیره و بازیابی نمود.
۷/۳	۳	۹/۸	۴	۴۱/۵	۱۴	۲۲	۹	۹/۸	۴	پشتیبانی خوب شرکت فروشنده
۱۲/۲	۵	۱۴/۶	۶	۲۹/۳	۱۲	۲۲	۹	۴/۹	۲	نمای کلی صفحه نمایش این بخش، جذاب و کاربرپسند است.

ماندن همه توانائیهای آن و بی‌توجهی طراحان نرم‌افزارها به خواسته‌های کاربران، زمینه ناکارآمدی نرم‌افزارها را فراهم می‌آورد.^{۱۱}

کتابخانه و آرشیو، دو تشکیلات با مشترکات و افتراقات گوناگون هستند. اما با وجود وجوه افتراقی که در میان کتابخانه‌ها و مراکز آرشیوی دیده می‌شود، نمی‌توان اشتراکات تنگاتنگ مراکز آرشیوی را با کتابخانه در دنیای امروز نادیده گرفت. محققان، برحسب نیازهای اطلاعاتی به این مراکز مراجعه می‌کنند. این نکته را باید در نظر گرفت که هر کتاب در کتابخانه، دارای هویت مستقلی است و ثبت کتاب به صورت جداگانه و تک‌تک است، ولی مواد آرشیوی، پرونده‌ها، اوراق، صورتحسابها، نمودارها، طرحها، نقشه‌ها، تصاویر و عکسها، فیلمها و مانند اینها را دربرمی‌گیرد. تنوع این مواد، نسبت به مواد کتابخانه‌ای بیش‌تر است.

آرشیوها به صورت جمعی و مجموعه‌ای ثبت می‌شوند و هویت جمعی و پرونده‌ای دارند. مجموعه‌سازی و گردآوری مواد آرشیوی، عمدتاً به سازمان خاصی وابسته است. بنابراین در مورد آرشیوها و کتابخانه‌ها، دو رویکرد را می‌توان در نظر داشت؛ هر مرکز آرشیوی می‌تواند به صورت مستقل و فقط دربرگیرنده مجموعه‌ای از اسناد و منابع آرشیوی باشد. از طرف دیگر، هر کتابخانه علاوه بر مجموعه کتابها و نشریات خود، دارای مجموعه‌ای از منابع آرشیوی است که از دو جنبه می‌توان به آن نگریست؛ بخش آرشیو مجلات و نیز بخش اسناد و مواد سمعی و بصری. محققان برای انجام تحقیقات خود، بی‌نیاز از بخش آرشیو نخواهند بود و در هر حالت از منابع موجود در این بخش استفاده خواهند کرد. بنابراین برای بازیابی کارآمد و سریع اقلام مورد نیاز آنها، باید نسبت به تهیه نرم‌افزارهای خاص منابع آرشیوی اقدام کرد.

اهدا و مبادله) و نیز انجام امور سفارش مدارک، گزارشها، جزوه‌ها و مواد سمعی و بصری مشهود است. به‌رغم اینکه این بخش یکی از قسمتهای مهم در تدارک و تهیه منابع آرشیوی است، در نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای فعلی، کم‌تر به آن توجه شده است. اطلاعات موجود در جدول ۸، نشان می‌دهد که میزان رضایت کتابداران و آرشیویستها از بخش آرشیوی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، در سطح متوسطی قرار دارد. اگر طیف زیر را برای سنجش کیفی دیدگاههای کتابداران و آرشیویستها، قابلیت‌های نرم‌افزارهای جامع کتابخانه‌ای فارسی در زمینه منابع آرشیوی بپذیریم:

خیلی زیاد = ۱؛

زیاد = ۲؛

متوسط = ۳؛

کم = ۴؛

خیلی کم = ۵.

آنگاه می‌توان از ارقام موجود در جدولهای فوق، نتیجه گرفت که در مجموع میزان رضایت کتابداران و آرشیویستها از قابلیت‌های نرم‌افزارهای جامع کتابخانه‌ای در زمینه منابع آرشیوی، در سطح متوسطی قرار دارد. این مسئله، نشان می‌دهد که اغلب نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، به‌رغم ادعای خود مبنی بر جامع بودن و پوشاندن تمام زمینه‌های مربوط به کتابخانه و آرشیو، تأکید بیش‌تری بر منابع کتابخانه‌ای دارند و منابع آرشیوی، با حداقل توجه مواجه هستند. این مسئله بخصوص در دیدگاه کلی کتابداران و آرشیویستها نسبت به بخش آرشیوی منابع کتابخانه‌ای نمود پیدا کرده، به گونه‌ای که رضایت آنان در سطح نزدیک به متوسط نشان داده شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

ناآشنائی کتابداران با قابلیت‌های نرم‌افزارها و بی‌استفاده

برخی کتابخانه‌ها و مراکز آرشیوی، از قابلیت‌های نرم‌افزارهای جامع کتابخانه‌ای برای مدیریت منابع آرشیوی خود سود می‌برند. اما مسئله اساسی، این است که نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای تمرکز و تأکید بیش‌تری بر منابع کتابی و رویکرد کم‌تری به منابع آرشیوی دارند.

یافته‌های این پژوهش، نشان داد که نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای مورد استفاده کتابداران و آرشیویست‌ها، چندان برای مدیریت اطلاعات منابع آرشیوی کارآمد نیست و اساساً آرشیو را به عنوان یک بخش ثانوی فاقد اهمیت و اولویت نگریسته‌اند. این مسئله، در بخش‌های مختلف مدیریت منابع آرشیوی از قبیل ورود اطلاعات، جستجو، ذخیره و بازیابی، گزارش‌گیری، فراهم‌آوری و راهنما، مشهود است. مثلاً در بخش ورود اطلاعات، اغلب پاسخگویان ابراز داشته‌اند که برای برخی مواد آرشیوی همچون نامه‌ها، نقشه‌ها، گزارش‌ها و مستندات فنی، کاتالوگ‌ها [فهرست‌ها] و... نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای دارای نقص می‌باشند و امکان ورود اطلاعات این‌گونه اقلام در آنها وجود ندارد.

از ضعف‌های دیگر نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای جهت مدیریت منابع آرشیوی، می‌توان به ممکن نبودن ورود اطلاعات آنها از طریق شبکه اینترنت و به صورت پیوسته اشاره کرد. ورود اطلاعات پیوسته، سبب صرفه‌جویی در زمان کتابداران برای سازماندهی منابع آرشیوی می‌شود. بسیاری از کاربران از طریق موضوع در جستجوی مدارک مورد نیاز خود هستند، ولی امکان افزودن موضوع برای منابع آرشیوی در نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای بسیار ضعیف است. اغلب نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای مورد استفاده کتابداران و آرشیویست‌ها، پیش‌بینی لازم را نکرده‌اند تا کتابخانه‌ها و مراکز آرشیوی بهره‌بردار بتوانند از این منابع آرشیوی بهره‌مند شوند.

در این تحقیق، مشخص شد که امکان جستجوی

منابع آرشیوی در نرم‌افزارهای جامع کتابخانه‌ای از طریق عملگرهای مختلف رایج، در سطح پائینی قرار دارد و بخش جستجو، ذخیره و بازیابی منابع آرشیوی در نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، از دیدگاه کتابداران و آرشیویست‌ها در سطح چندان رضایت بخشی قرار ندارد. نرم‌افزار کتابخانه‌ای جامع و مناسب، با ارائه رهنمود کامل به کاربران خود، سبب می‌شود کاربرانی که مهارت چندان در بهره‌گیری از نرم‌افزار ندارند، قادر باشند از بخش‌های مختلف نرم‌افزار بهره‌مند شوند. لیکن بخش راهنمای نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، چندان برای راهنمایی و هدایت کاربرانی که قصد مدیریت منابع آرشیوی را دارند، کارآمد نیست. در این تحقیق، مشخص شد که دیدگاه کلی کتابداران و آرشیویست‌ها نسبت به نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای برای مدیریت منابع آرشیوی، در سطح متوسطی قرار دارد و این نرم‌افزارها را برای مدیریت منابع آرشیوی، شرکت فراهم‌آورنده بخوبی پشتیبانی نمی‌کند و از انعطاف-پذیری کافی برخوردار نیستند.

ارزش هر کتابخانه، در مجموعه منابع اطلاعاتی آن نهفته است. کتابخانه، فهرستی از پیشینه‌های کتابشناختی خود را برای کمک به بازیابی تهیه می‌کند تا کاربران را در پیدا کردن منابع اطلاعاتی موجود در کتابخانه یا مکان‌های دیگر یاری رساند.

مسئله‌ای که در طراحی نرم‌افزارها باید مورد توجه قرار گیرد، در نظر گرفتن نیازهای کاربران نهائی است که نرم‌افزار را مورد استفاده قرار می‌دهند. این کاربر نهائی، می‌تواند کتابدار یا مراجعه‌کننده باشد. کم‌توجهی به نیازهای اطلاعاتی کاربران نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، هزینه‌های هنگفتی برای طراحی و تهیه این نرم‌افزارها دربرخواهد داشت. این نکته را نیز باید در نظر گرفت که همه انواع کتابخانه‌ها از یک نوع نرم‌افزار استفاده نمی‌کنند، بلکه با توجه به

- (تابستان ۱۳۷۴)، صص ۴۰-۶۵.
- ۶- هوشیار یزدیان، مهدی، «مقایسه قابلیت‌های نرم‌افزارهای پارس آذرخش و نوسا در حوزه فراهم‌آوری و سازماندهی مواد و اشاعه اطلاعات» پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳۷۶.
- ۷- خواجه‌جوی، پریسا، «مقایسه توصیفی برخی از قابلیت‌های نرم‌افزار کتابخانه‌ای جامع پویا با قابلیت‌های مشابه در نرم‌افزار جامع کتابخانه‌ای پارس آذرخش» پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۷۹.
- ۸- محمد زره‌ساز، رحمت‌الله فتاحی، محمدرضا داورنیا، «بررسی و تحلیل عناصر و ویژگی‌های مطرح در رابطه کاربر نرم‌افزار سیمرغ و تعیین میزان رضایت دانشجویان دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد از تعامل با این نرم‌افزار» **کتابداری و اطلاع‌رسانی**، شماره چهارم، جلد ۹ (زمستان ۱۳۸۵)، صص ۱۲۷ - ۱۵۰.
- ۹- مرادی، فرشاد، «بررسی وضعیت استفاده از قابلیت‌های نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های وابسته به دانشگاه علوم پزشکی تهران» پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی، ۱۳۸۶.
- 10- Porter, Michael. (1995). "Archives boast gigabytes of quality math software." *Personal Engineering and Instrumentation* News. Vol 12, Issue 7, (July 1995), P 65-67.
- ۱۱- اعظم صنعت‌جو، حسین عطائی، «نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، تقابل حقیقت یا ایده‌آل در فهرست‌های رایانه‌ای، کاربرد و توسعه» در مجموعه مقالات همایش کاربرد و توسعه. در فهرست‌های رایانه‌ای در کتابخانه‌های ایران. (۲۷ و ۲۸ آبان ۱۳۷۸)، مشهد (مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد؛ تهران: مرکز اطلاع رسانی و خدمات علمی جهاد سازندگی، ۱۳۷۹)، صص ۱۵۰.

نوع کتابخانه، منابع اطلاعاتی موجود و کاربران کتابخانه، از نرم‌افزار بهره می‌گیرند. هنگام طراحی نرم‌افزار کتابخانه‌ای، می‌باید به هریک از بخش‌های کتابخانه و مرکز اسناد و کارکردهای آنها، به صورت مجزا توجه شود و باید از تمام قابلیت‌های نرم‌افزار در راستای بهبود فعالیتها و کارکردها بهره برد. بنابراین، در این خصوص پیشنهاد می‌شود امکانات و قابلیت‌های جدید نرم‌افزارهای کتابخانه-ای جهت مدیریت منابع آرشیوی، توسعه و گسترش یابند. پیشنهاد می‌شود، پژوهش مشابهی درباره نرم‌افزارهای مخصوصی که در بایگانیها و مراکز اسناد به کار می‌رود، صورت گیرد تا مشکلات و چالش‌های این نرم‌افزارها بررسی شود و راهکارهایی برای بهبود کارائی نرم‌افزارهای مورد استفاده آرشیویستها ارائه گردد.

◆ پی‌نوشتها

- ۱- رحمت‌الله فتاحی؛ مهری پریخ، **نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در دایرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران** (تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۴)، جلد ۲، صص ۱۷۷۳.
- ۲- همان، صص ۱۷۷۴.
- 3- Park, I.K. (1997). "Comparing major U.S OPAC systems for developing countries". *Libri*. 47:234-242.
- 4- Lam, Vinh. (2001). " Online catalogs-user interface". Project for Vietnamese libraries. Available online at: <http://www.leaf-vn.org/newsletter4.html>. Retrieved in: 22 September 2007.
- ۵- امیر غائبی، «ارزیابی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای: معیارهای عمومی و معیارهای کیفیت نرم‌افزار» **فصلنامه کتاب**

آرشيو ملی ايران

